

Co s psychologií?

Co bych o ní řekl svým dětem

- Moje výpověď o oboru psychologie je současně i výpovědí o mně: jak jsem se k ní dostal, co mne na ní zaujalo a co si z ní vybral.
- Cesta ke studiu bývá složitá: začal jsem na VŠZ (veterině), protože si to přáli rodiče (jako smysluplnou profesi); utekl jsem v 1.ročníku, pak dělník u Vodohospodářských staveb.
- Studoval jsem psychologii proto, že neotevřeli první zvolený obor na FF – dějiny umění.

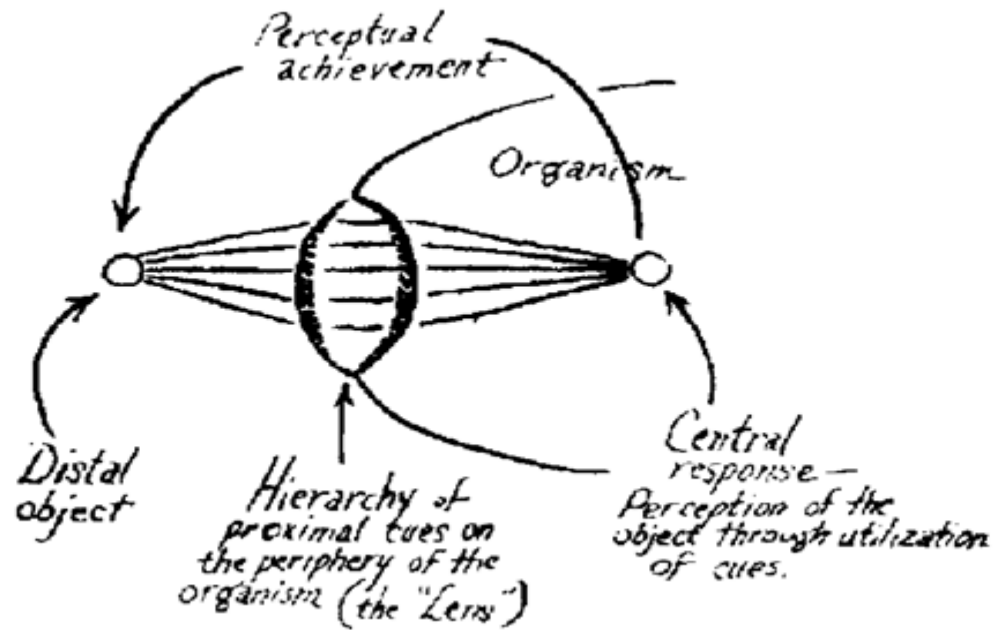
- Od 1.ročníku (1965) jsem chtěl jet studovat do USA
- Na oboru mne zaujala vědeckost – jako konstrukce něčeho. Obecná a sociální psychologie.
- Na práci s pacienty/ klienty (psychologie je „pomáhající obor“) jsem neměl odvahy. Bral jsem jej jako něco, na co nemám lidské zkušenosti a morální právo....
- Stipendium v USA : 1968 – 70, diplom Master of Arts. Nastavení představy o vědeckých lačkách, ale i vlastní omezení-neukázněnost. Dva metráky knih....

- **Psychologie:** věda o vnímání, myšlení, prožívání a chování lidí, o jejich výtvořech. Psychologie: obecná, sociální, vývojová, evoluční, srovnávací – pak již úzce specializované obory. Je prostě o všem, co se týká lidí.
- **Můj zájem:** kognitivní psychologie. Vnímání, usuzování, rozhodování. Proto i zájem o prostředí – psychologie v architektuře. Učím ale praktické téma: „řízení lidských zdrojů“.

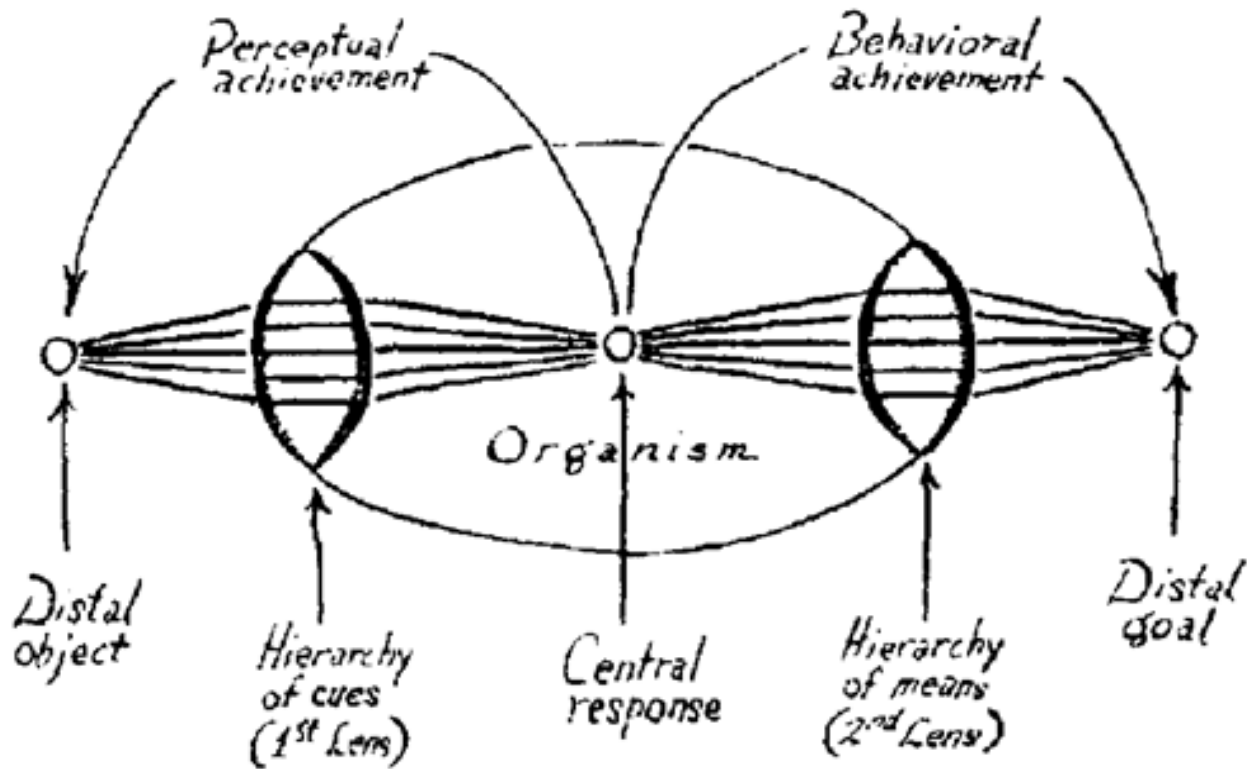

Egon Brunswik (1903 1955):
vnímání

Brunswikův „čočkový model“ vnímání

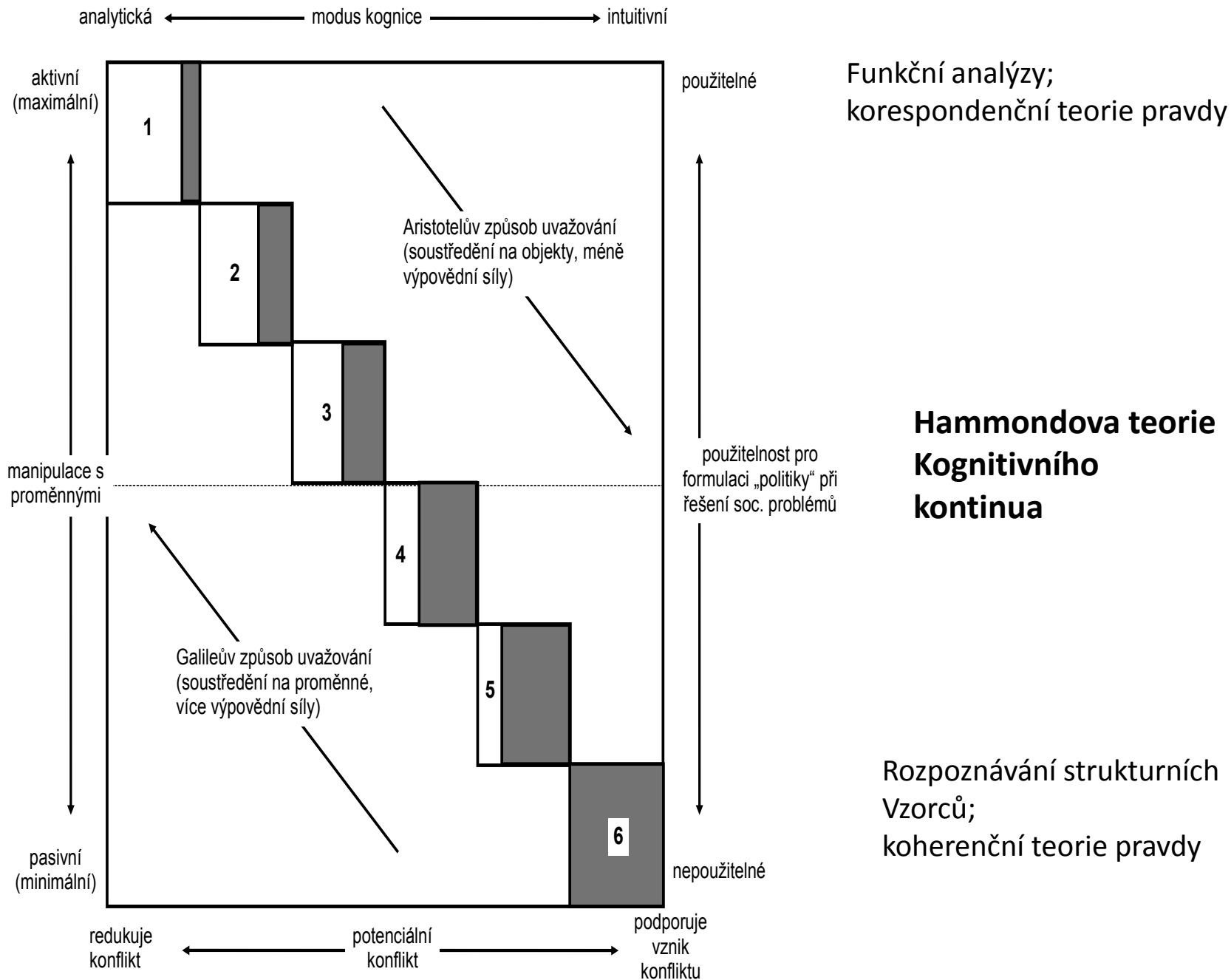
„Čočkový model“ vnímání a chování (Brunswik a E. C. Tolman)

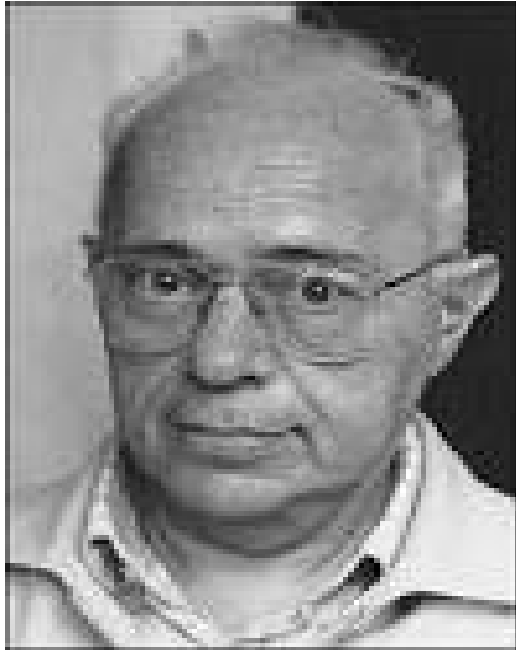

Kenneth R. Hammond
(1917 - 2015):
usuzování a rozhodování

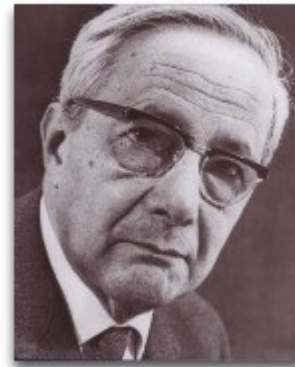

Stanislaw Lem:
(Suma technologie)

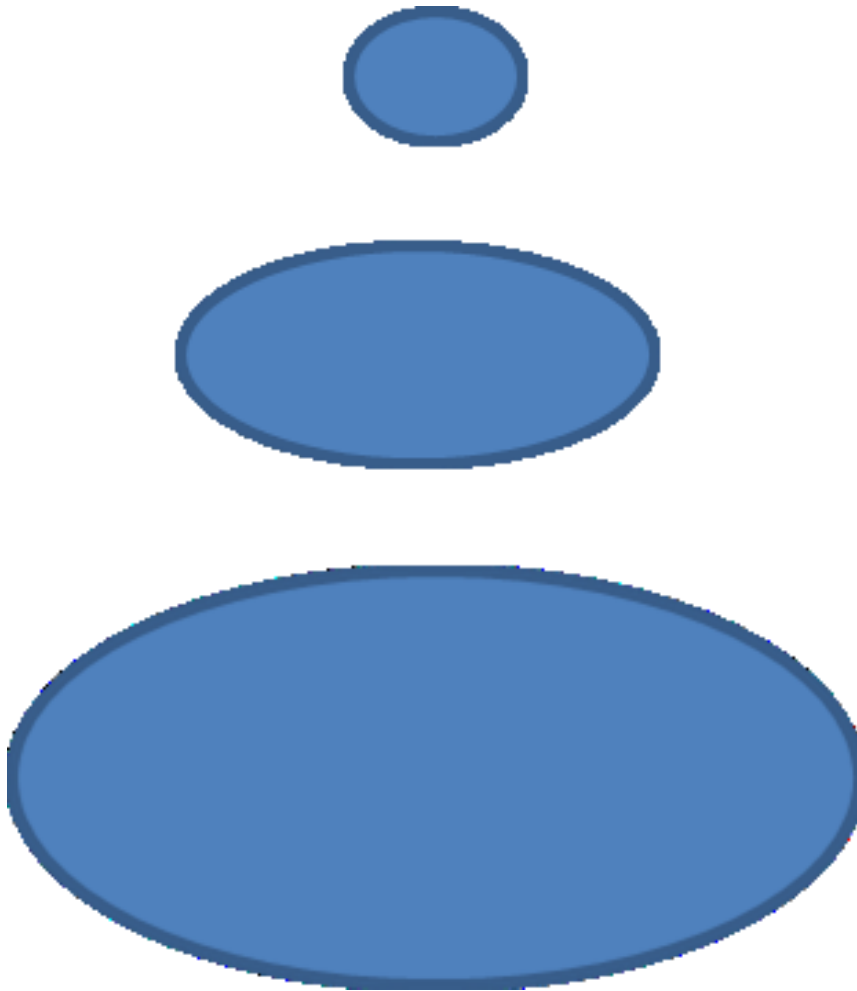
„Ze vjemu se stává informace až tehdy,
když jí umíme připsat nějaký význam.
Význam je ovšem dán kontextem a ten
se stále mění.“

Analyzují se explicitní (**tangible**) informace,
jejichž význam je na **kontextu méně závislý**

Michael Polanyi

Intuice dobře pracuje s „implicitními“ (**tacit**)
Informacemi,
jejichž **význam závisí na prostředí**

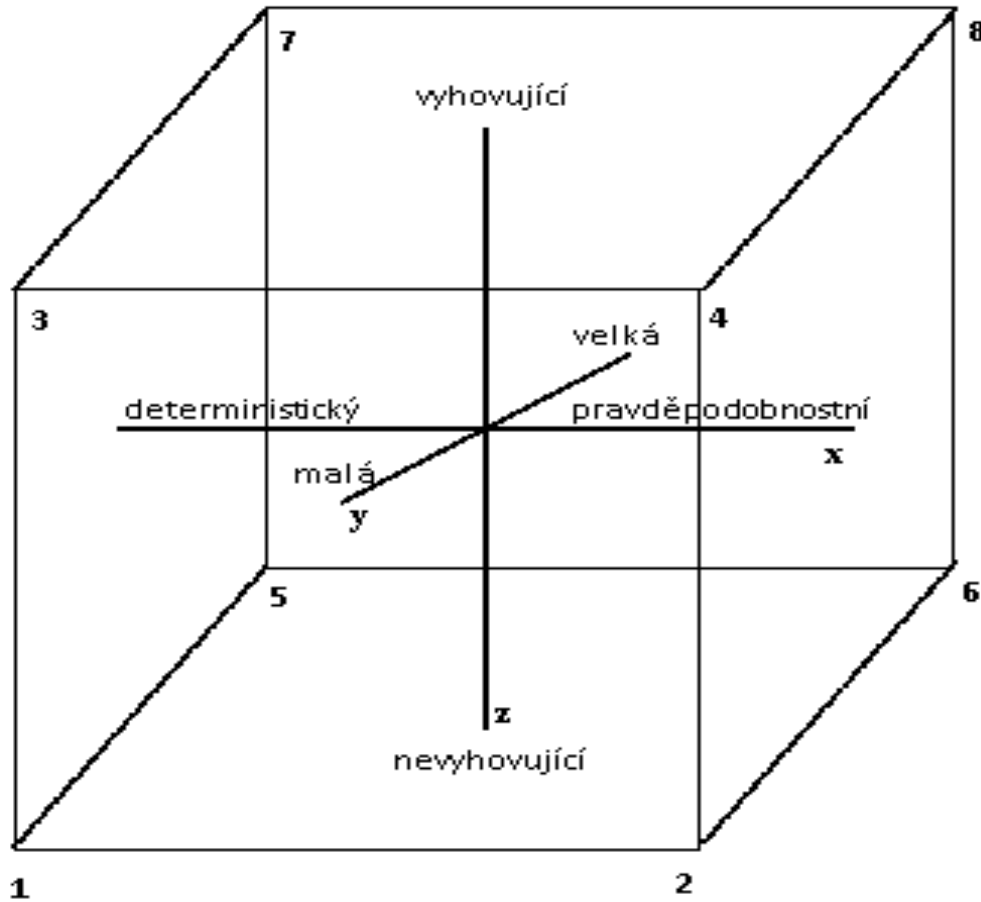
Člověk: osobnostní rysy, kognitivní procesy, hodnoty a rizika,
volba nástrojů a strategií pro jednání a chování

O jaký úkol jde: jeto „puzzle nebo problém“?
Nový nebo rutina, nejčastější chyby
a závažnost důsledků,
složitost věčná či dynamická

Situace, okolnosti: sám nebo v týmu,
Stres a důsledky (život – smrt)

Využití: 3 D typologie manažerů v personalistice (Kostroň 1976)

Osobnost (z)
Způsob vnímání a jednání (x)
Typ prostředí (y)

Co umíme?

Člověk: o pozorovatelném chování „člověka“ a některých příčinách jeho chování víme hodně; umíme leccos pojmenovat a pojmy třídit do typologií. Práce s konkrétními klienty obvykle je úspěšná, i když pracuje jen s hypotézami a individuální zkušeností. Objevovat skutečné příčiny duševních a tělesných problémů, které psychologie řeší, často přesahuje její odbornost (výzkum v lékařských vědách je klíčový).

O jaký úkol jde: o třídění intelektových úkolů existuje literatura. O tom, kdo má na jakou práci vlohy, je více teorií, spousta výzkumu a v praxi se poznatky uplatňují při výběrech (kompetenční modely)

Co neumíme?

Situace, okolnosti: obecně přijímanou psychologickou „teorii o vnějších prostředích“ nemáme (Hammond: formuloval ji na základě formálních vlastností informací, které vnímáme). Teorie „situací“ existuje. Myslím, že oboje se dosti nevyužívá, je to příliš složité k využití a navíc i „mezioborové“.

Špatně odhalujeme příčinné souvislosti.
Zůstáváme u popisu jevů (vnějších příznaků),
Neumíme vidět vzájemné působení ne zjevných procesů.

Smékal: „psychologie je jediná věda, kde se nedá nic zobecnit“.

Příklad 1:

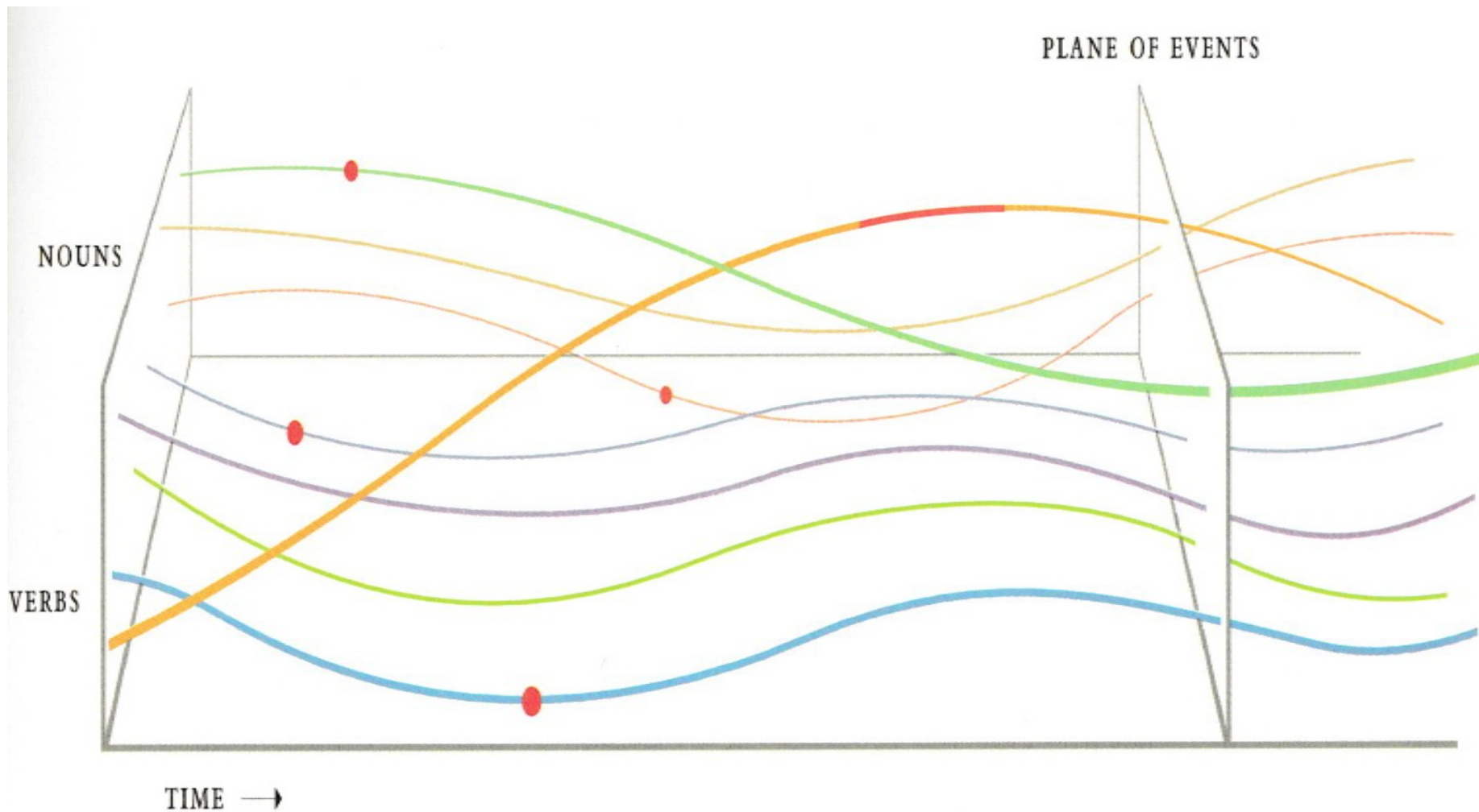
- Rozhodování mezi variantami strategického chování firmy. Pokud zůstaneme převážně v rovině ekonomie (růst organizace a zisk), je to vždy problém, ale zvládnutelný (jedna dimenze).
Pokud bereme ekonomii jako prostředek a její smysl vidíme v dlouhodobé (udržitelnosti) rozvoje společnosti a přírody, jsou cíle ve vzájemných konfliktech a (včasná a demokratická) dohoda o tom, co dělat, téměř nemožná. Viz „Řecko“, viz „efektivnost zdravotnické techniky“.

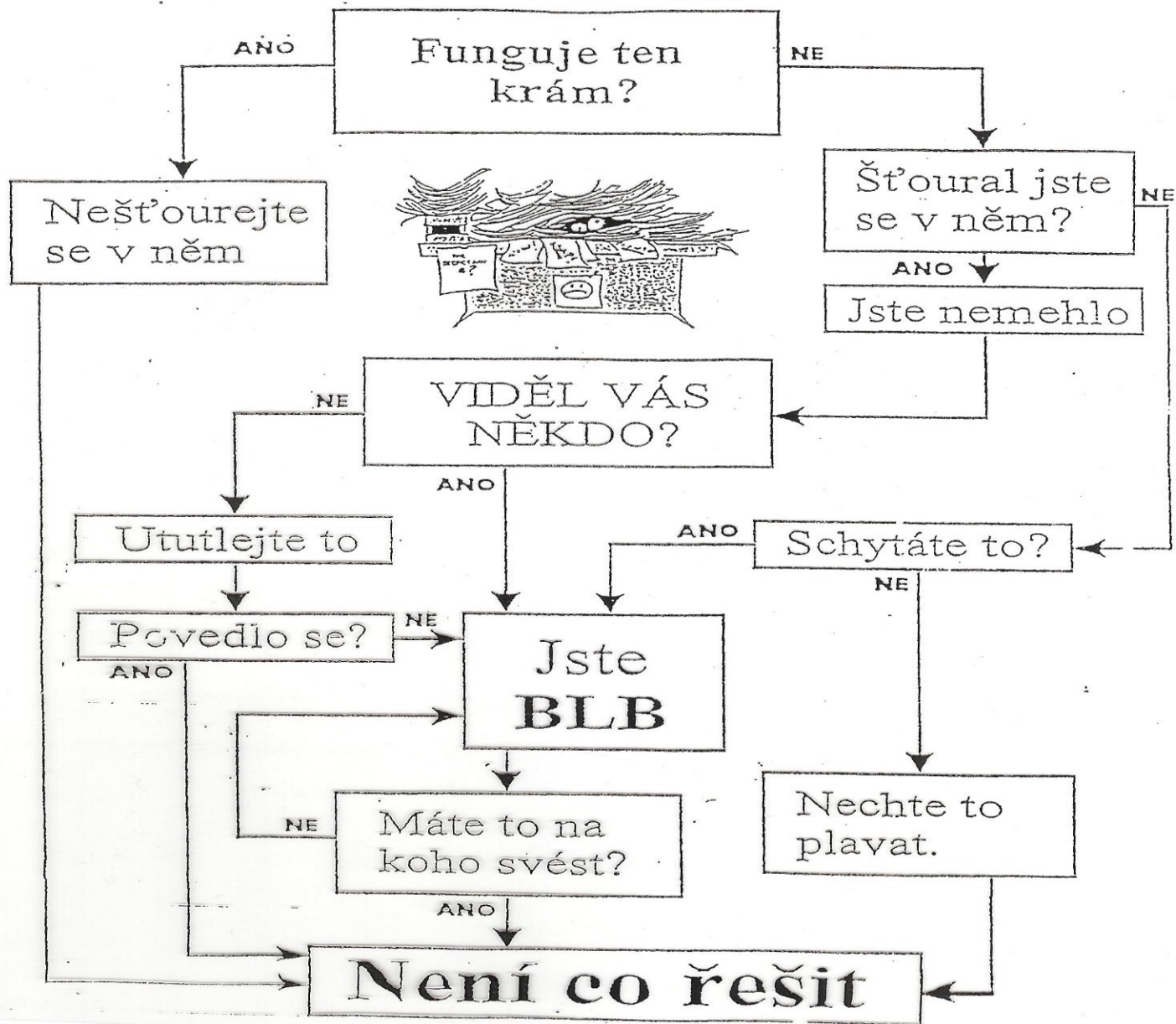
Příklad 2

Celostní lékařství: stejná závažnost somatických, psychologických a sociálních vlivů při stanovování diagnózy a terapie (příběh prof. Teufela, Vídeň)

Co s tím? Transformace statických představ („fotek“) do dynamických („film“).
Jev je vždy jen část širšího příběhu.

Technologické schéma řešení problémů

Systemově dynamické myšlení: způsob, jak porozumět skryté struktuře příčin a následků pomocí nakreslení problému v podobě schématu se zpětnovazebných smyčkami procesů.

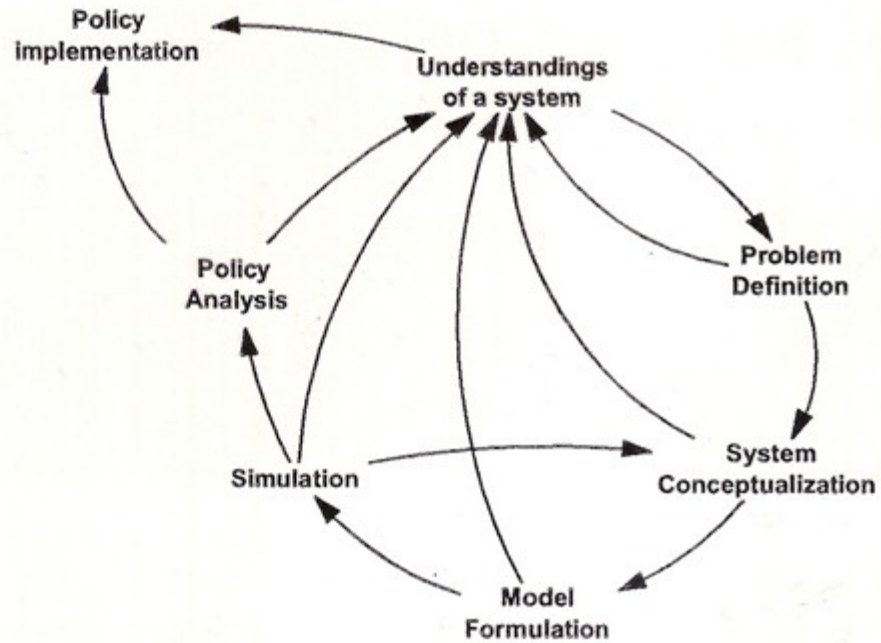
Správnost pochopení nakresleného problému (strategií jeho možných řešení) se pak testujeme simulačními programy (např. Vensim).

Jde o způsob myšlení, který je mezioborový (dynamika a změny jsou všude).
Nové „esperanto“ badatelů.

Jay Weight Forrester

Figure 3-1 Overview of the Systems Dynamics Approach

Source: Richardson and Pugh (1981)

:

.

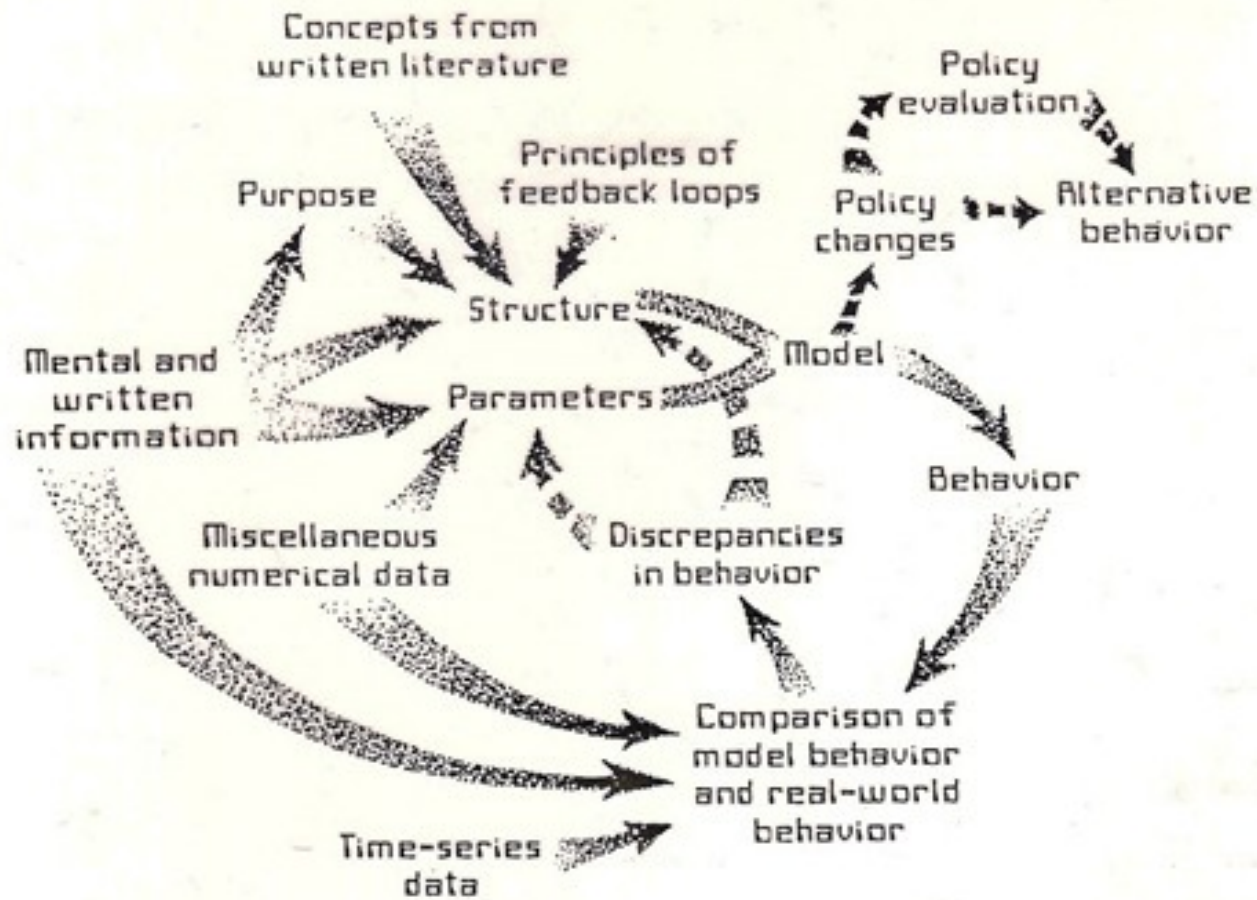
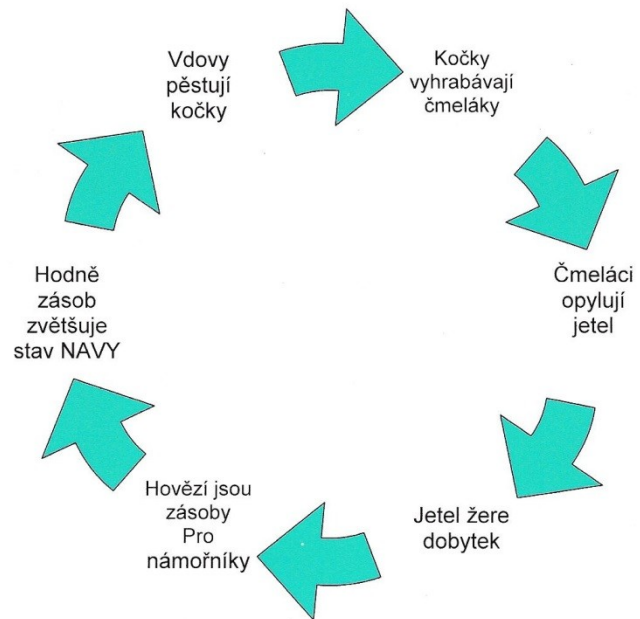

Figure 2.6. A picture of the process of making a nonlinear feedback model is itself a nonlinear feedback process.

**Příklad vyrovnávající zpětné vazby,
regulující velikost britského válečného námořnictva**

Změna paradigmatu uvažování:

Nahrazení jedné „objektivní“ pravdy možností více „souběžných“ pravd, nutí k rozrůznění „**Okolností, situací**“ na *makrokosmos*, *mezokosmos* a *mikrokosmos*

a jako ve fyzice a domyslet, kde platí jaké typy poznatků (zákonů; Brunswik: *bez „teorie prostředí“ psychologie není kumulativní věda*) a jaké jsou vhodné metodologie výzkumu.

Tabulka č. 1 - Názorová východiska alternativních paradigmat vědeckého zkoumání

	POZITIVISMUS	POSTPOZITIVISMUS	KRITICKÉ TEORIE	KONSTRUKTIVISMUS	PARTICIPATIVNÍ
ONTOLOGIE	naivní realismus: <i>„skutečné“ skutečnosti</i> lze porozumět	kritický realismus: <i>„skutečné“ skutečnosti</i> lze porozumět jen nedokonale a probabilisticky	historický realismus: <i>zdánlivá skutečnost</i> je projektovaná sociálními, politickými, ekonomickými, etnickými, genderovými hodnotami	relativismus: <i>skutečnosti</i> jsou konstruovány a spolutvořeny lokálně a specificky	participační realismus: <i>skutečnost</i> je spolutvořená myslí a světem, je subjekt-objektová
EPISTEMOLOGIE	dualistická, objektivistická: poznatky jsou <i>pravdivé</i>	dualistická, objektivistická: (modifikovaná); kritická tradice/komunita; poznatky jsou <i>pravděpodobné</i>	transakční, subjektivistická: poznatky jsou <i>hodnotově zprostředkované</i>	transakční, subjektivistická: poznatky jsou <i>vytvářené</i>	subjektivně kritická: zkušenostní a praktická; poznatky jsou <i>spoluvytvářené</i>
METODOLOGIE	experimentální, manipulativní: <i>verifikace hypotéz</i> použití hlavně <i>kvantitativních metod</i>	experimentální, manipulativní: (modifikovaná) <i>falzifikace hypotéz</i> více metod; kritická, možnost použití i <i>kvalitativních metod</i>	dialogická, dialektická	hermeneutická, dialektická	politicky participační kooperační akční výzkum zkoumání jednáním; jazyk zkoumání je založen na společně zakoušeném kontextu

Upraveno dle [6:193] a [16].

Tabulka č. 2 - Charakteristiky paradigmat vědeckého zkoumání

	POZITIVISMUS	POSTPOZITIVISMUS	KRITICKÉ TEORIE	KONSTRUKTIVISMUS	PARTICIPATIVNÍ
CÍL ZKOUMÁNÍ	explanace: predikce a kontrola		kritika a transformace: restituce; emancipace	porozumění: rekonstrukce	praktické vědění: kritický subjekt; živoucí vědění
POVAHA POZNATKŮ	verifikované hypotézy: uznané jako fakta nebo zákony	nefalzifikované hypotézy: jsou pravděpodobně fakta nebo zákony	strukturálně historický vhled	rekonstrukce: individuální či kolektivní, založená na konsenzu	endogenní vědění: z praxe zkoumaných pospolitostí
HROMADĚNÍ POZNÁNÍ	růstem: další „stavební kameny“ zvětšují „chrám vědění“; zobecňování; kauzální souvislosti		historickou revizí: zobecnění dle podobnosti	rekonstrukcí: lépe informovanou a sofistikovanější; přenosem zkušenosti	zkoumající participací: osvojováním praktického vědění zkoumané pospolitosti
KRITÉRIA KVALITY A UŽITKU	konvenční měřítka: „přísná“ měřítka; validita a reliabilita; objektivita		dějinnost: narušování nevědomosti a naivního postoje ke světu	důvěryhodnost: autenticita; schopnost podnitit k jednání	přiměřenost zkušenostního vědění a jednání měnících svět v zájmu lidského rozkvětu
HODNOTY	vyloučeny: vliv hodnot zamítnut		obsaženy: jako formativní		x
ETIKA	vnějšková: klamná		niterná: morální nástroj k prozření	niterná: procesní nástroj prozření speciální problémy	

Tabulka č. 2 - Charakteristiky paradigmat vědeckého zkoumání – pokračování

	POZITIVISMUS	POSTPOZITIVISMUS	KRITICKÉ TEORIE	KONSTRUKTIVISMUS	PARTICIPATIVNÍ
SLYŠET HLAS	„nezaujatého badatele“: informuje toho, kdo rozhoduje, kdo dělá politiku a změny		„intelektuála změn“, obhájce; aktivisty	„zaníceného účastníka“: facilitátora mnohohlasé rekonstrukce	sebereflexivně jednajícího objasňujícího teorie různými formami: narací, písní, tancem aj.
ODBORNÁ PŘÍPRAVA	technická a kvantitativní: podstatné teorie	technická: kvantitativní/kvalitativní podstatné teorie	resocializace; kvalitativní/kvantitativní: historie; altruismus; povzbuzení a emancipace		zasvěcování facilitátorem do výzkumného procesu: učení aktivní účastí; citová kompetence; demokratická osobnost
HEGEMONIE	kontrola: publikování, financování, povyšování, funkčních období		hledání uznání a podpory: výzvy předcházejícím paradigmatům; postkoloniální aspirace		X

Upraveno dle [6:194, 195, 196] a [16].

Převzato z knihy Hubík Stanislav (2006) „Hypotéza“

Dopis Alberta Einsteina dceři Lieserl:

„...Existuje extrémně mocná síla, pro kterou zatím věda neobjevila formální vysvětlení. Je to síla, která zahrnuje a řídí všechny ostatní síly a dokonce je obsažena ve všech fenoménech, které operují ve vesmíru ale přesto jsme ji nedokázali identifikovat. Tato univerzální síla je láska. Když vědci hledali sjednocující teorii vesmíru, zapomněli na nejmocnější, nespátřenou sílu. Láska je světlo, které osvětluje ty, co ho dávají a dostávají. Láska je gravitace, protože způsobuje, že jsou někteří lidé přitahováni k ostatním....“

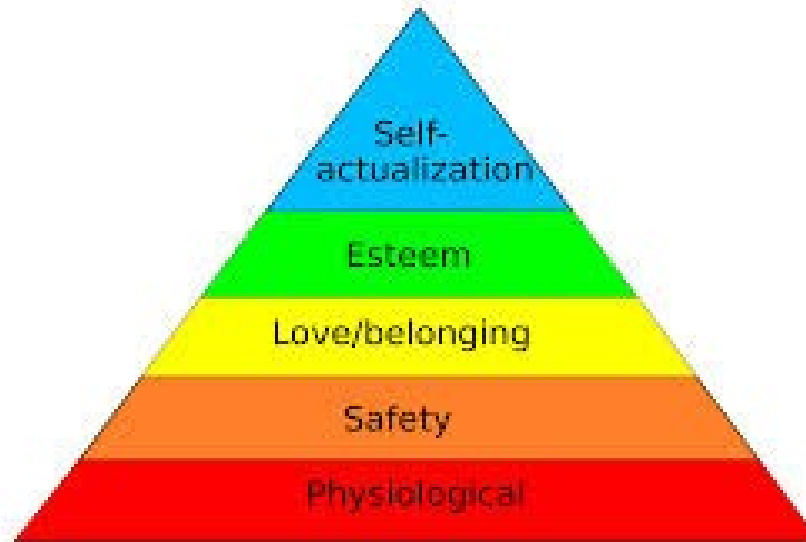
„...Tato síla vše vysvětluje a dává životu smysl. Je to proměnná, kterou jsme příliš dlouho ignorovali možná proto, že se lásky bojíme, jelikož je to jediná energie ve vesmíru, jíž se člověk nenaučil podřídit své vůli....“

„....Abych lásku učinil viditelnou, jednoduše jsem zaměnil hodnotu ve své nejslavnější rovnici. Pokud bychom namísto $E = mc^2$ akceptovali, že energie k vyléčení světa může být získána skrze lásku násobenou čtvercem rychlosti světla, došli bychom k závěru, že láska je nejsilnější existující silou, protože nemá žádný limit....“

Vzdal jsem to: nejsem dost pilný a ztratil jsem mnoho času děláním jiných věcí.
Podle mne tedy teoretická psychologie, jako celek, nemá nástroje
k odpovídání obecných otázek, jaké si na začátku uložila.

Nejspíše proto dojde k ještě hlubší dezintegraci oboru na dílčí specializace,
svázané s jinými obory, které řeší společná (konkrétní) témata vhodně zvolenými
metodologiemi.

Témata, kterými se psychologie zabývá (a s ostatními vědami hledá jejich pochopení)
Je třeba nějak hierarchicky uspořádat (asi jako Maslowovu pyramidu potřeb).

Pyramida potřeb podle Abrahama Maslowa.

Základní je asi otázka vysvětlení fungování (a vzniku) vědomí.

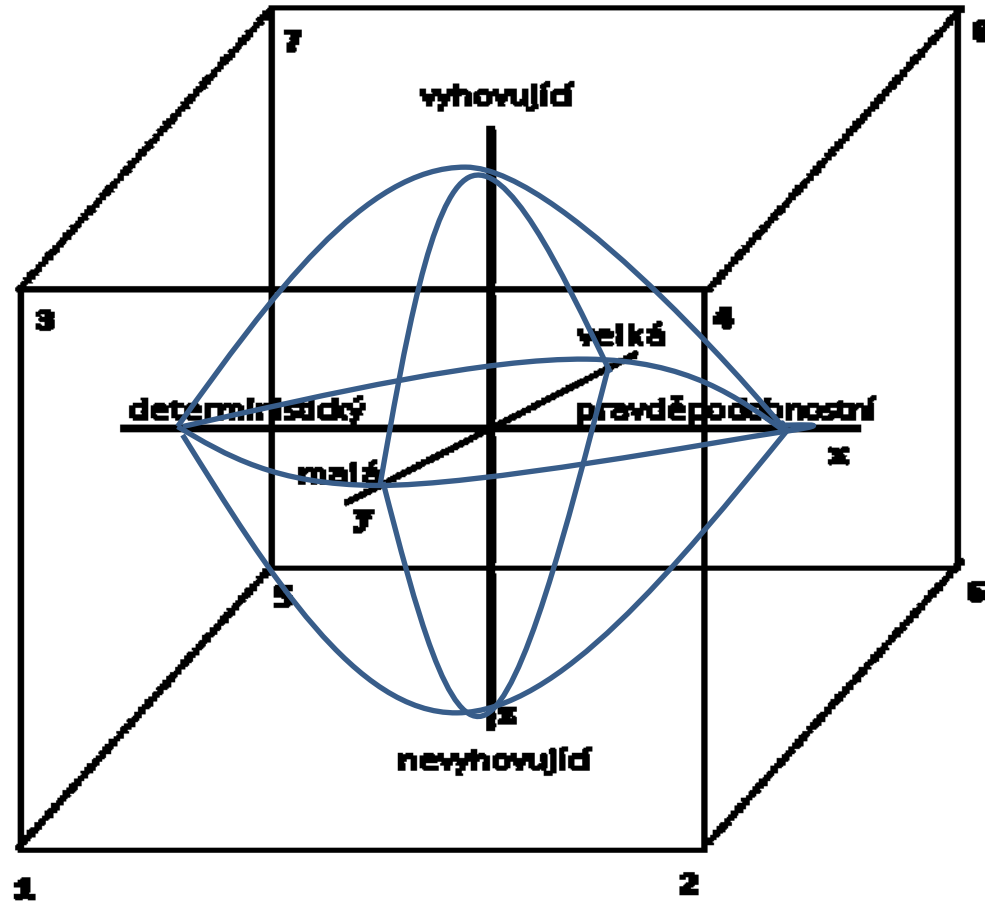
(O tom viz 9 neurologů na www.ted.com „How does my brain work?“

Daniel Wolpert, Antonio Damasio a další. o kvantové teorii vědomí viz

Robert Penrose, David Hameroff a další.

Další vrstvy bych měl odvodit z následujícího obrázku

Schéma „3D Psychologie“

Kvantová teorie, jako metafora, se může začít uplatňovat v osmi rozích krychle, to znamená v extrémních, málo četných případech (mikro a makrosvět). Uprostřed platí klasická vysvětlení (Newtonovská fyzika; mezosvět).

Ve věku počítačů, umožňujících např. simulace působení a zobrazování vztahů (procesů), začíná být obecná psychologie skutečně dobrodružství.

červen 2015, L.K.